

Pallagi Anikó¹

A szexuális cselekmény születése a magyar büntetőjogban²

Az Ünnepeletről nekem először az jut eszembe, hogy 26 éven keresztül volt a „főnököm”. 1989-ben, amikor tanársegédként a Rendőrtiszti Főiskola akkori Büntetőjogi és Büntető-eljárásjogi Tanszékére kerültem, ő volt az anyagi jogi szakcsoport vezetője. Sohasem felejttem el azt a pillanatot, amikor bemutattak neki, mint a legújabb kolléganőt, és én, a korábbi hallgatói emlékeimből kiindulva, ott vártam dermedten, mit is fog mondani. Vajon kiabálni fog vagy esetleg csak mérges lesz, és annyi feladatot kapok tőle, amivel nem tudok majd megbirkózni? Hát, alaposan csalódtam. Egy kedves, segítőkész és mindig jókedvű embert találtam a képzeletemben élő rettegett alezredes úr helyett, aki nevetve mondta: „Áh, ne hidd el! Én csak játszom a mérges embert.” És attól a naptól kezdve Blaskó Béla lett a főiskolán (később az egyetemen) a főnököm, majd a tudományos pályámon a mentorom, végül, édesapám halálát követően, a „pótapám”. Jóllehet, ma már nem tölt be vezető státuszt az egyetemen, hiszen az idő kereke megállíthatatlanul forog, de számomra ő ma is ugyanezt jelenti. Bármilyen gondom, problémám, kérdésem van, az első utam mindig hozzá vezet, és sohasem hagyott még cserben, mindig van tanácsa, útmutatása, javaslata. A tudományos munkám során, ha megfogalmazok egy gondolatot, mindig rá zúditom először a magam vehemens módján. Ő pedig véletlenül se ad igazat, hanem ellenkezik, vitatkozik velem, és miközben érvelek, bizonygatok, sorolom az igazamat alátámasztó tényeket, látom, hogy közben mosolyog a szeme, mert a puszta ellenállásával sarkall engem újabb és újabb kutatásokra, ösztönöz a megállapításaim alaposabb megfontolására. És ő az az ember, aki örködik az életem felett, aki még mindig „felelősnek” érzi magát értem. Aki észreveszi, ha boldog vagyok, de azt is, ha éppen csalódtam. Mindig mellettem áll, bárhogyan is alakul az életem, és mindig azt mondja: „Gyerünk tovább, mert csinálni kell!”

¹ Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kar Büntetőjogi Tanszék, adjunktus.

² A kutatást a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című kiemelt projekt támogatta.

Bevezetés

A társadalommá szerveződött emberiség történelme során a szexualitás, a nemi élet szabályai nagyobb részben erkölcsi és vallási normákban nyilvánultak meg, e szabályok eredetéből, tartalmából, terjedelméből fontos következtetések vonhatók le egy adott kor vagy egy adott nép társadalmi berendezkedéséről, ideológiájáról, kultúrájáról. A jogi szabályozás, és különösképpen a büntetőjog, ezen a téren „nemkívánatos vendégnek” számít, ugyanakkor rendeltetésénél fogva szükség van rá a szabadság – így kifejezetten a szexuális szabadság és szexuális önrendelkezés jogának – védelmezhetősége érdekében. A büntetőpolitika feladata tehát ebben a körben – igen körültekintő módon – annak a kérdésnek az eldöntése, hogy hol vannak a szabadság határai, melyek azok az emberi magatartások, amelyek sértik a nemi élet szabadságát, és igénylik a büntetőjogi szankcionálást.

Az erőszakos nemi bűncselekmények szabályozása a rendszerváltásig

A nemi erőszakot Magyarországon minden korban kiemelten súlyos bűncselekményként tartották számon, annak elkövetési magatartását azonban – illetve az ehhez kapcsolódó elkövetési módokat és megállapíthatóságának feltételeit – eltérően határozták meg.

A Csemegi-kódex előtt hazánkban az erőszakos nemi bűncselekmény fogalmkörébe elsősorban a nő sérelmére elkövetett erőszakos közösülés tartozott. Elkövetési magatartását az „erőszakot tesz”, „megszeplősit”, „közösködik” igékkel fogalmazták meg, s általában nem található benne elkülönítetten a közösülésen kívüli szexuális cselekmény. Sértetti körével kapcsolatban a vonatkozó rendelkezések többnyire feltételül szabták, hogy a leány vagy asszony tisztességes legyen, „mert az asszonyi szemérem főoka ezen gonosztett különös súlyosságának; márpedig a szemérem csak tisztességes személyben sértethetik meg” (SZLEMENICS 1836, 139.), amiből bizonyos szempontból következtetés vonható le a védett jogi tárgy tartalmára is. Szlemenics Pál törvénytárgyarázata szerint erőszakos paráznaságon (*stuprum violentum*) csak férfi által elkövetett olyan cselekmény volt értendő, amellyel tisztességes leányt vagy asszonyt „való és állhatatos ellentállása” mellett erőszakkal testi közösülésre kényszerít. Így a pusztán fenyegetőzés az élet vagy a testi épség közvetlen veszélye nélkül, illetve a nő tettetett és ingadozó ellenállása nem volt elegendő a büntetés megítéléséhez (SZLEMENICS 1836, 139–140.). A kodifikált büntetőjogi szabályozás előtti magyar törvényekben a közösülésen kívüli erőszakos nemi cselekményeket említették, a jogalkalmazói gyakorlatban még a természet elleni fajtalankodásról mint a „természet rendjének egyébképpen való felforgatásáról” találunk rendelkezést (SZLEMENICS 1836, 142.).

A Csemegi-kódex a szemérem elleni bűntettek körében első helyen rendelkezett az erőszakos nemi közösülés bűntettéről. A 232. § 1. pontja szerinti elkövetési magatartása a nő nemi közösülésre való kényszerítése erőszakkal vagy fenyegetéssel, 2. pontja pedig a nő öntudatlan vagy akaratnyilvánításra, illetőleg „védelmére tehetetlen” állapotának nemi közösülésre történő felhasználása.³ A közösülés fogalmát a törvény nem határozta meg, a vonatkozó törvényt magyarázat, illetve a bírósági gyakorlat szerinti értelmezésben a közösülés befejezettségéhez csak a nemi szervek közösülés céljából történő „egyesítése” volt szükséges. (EDVI ILLÉS 1901, 356–362.; hasonlóképpen ANGYAL 1937, 43.). A kódex 233. §-a szubszidiárius tényállásként tartalmazta a szemérem elleni erőszak bűntettét, amelynek elkövetési magatartása a fajtalanság elkövetése volt. Angyal szerint a fajtalanság az a cselekmény, amely a nemi ösztön felkeltésére vagy kielégítésére irányulva, „vagy a felgerjedt nemi ösztön kielégítésre juttatását szolgálva a nemi vonatkozású erkölcsi tisztességet, a nemi életnek a korabeli erkölcs által vont határait durván megsérti” (ANGYAL 1937, 46.). A közösülés-fajtalanság fogalomkörével kapcsolatban a törvényi rendelkezés hiánya folytán a jogalkalmazói gyakorlatban kristályosodott ki azok értelmezése, bár számos esetben jelentett nehézséget és szült egymásnak ellentmondó ítéleteket, különösen az erőszakos nemi közösülés kísérlete és a szemérem elleni erőszak megállapítása során. (Lásd részletesen: EDVI ILLÉS 1901, 357. és 363.)

A passzív alany szempontjából az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak csak nő sérelmére, házasságon kívül volt elkövethető, amelynek értelmezése a 20. század közepéig egységesnek volt tekinthető, és a jogilag fennálló házasság még az életközösség megszakadása esetében is jogszerűvé tette a férj cselekményét. Ennek oka abban a nehezen változó felfogásban volt, amely szerint a házasság a feleség kötelezettségévé tette a férj szexuális kielégítését (vö. ANGYAL 1937, 34.). Nem volt azonban már jelentősége a nő „tisztességes vagy a nemi erkölcs szemszögéből kifogás alá eső” életmódjának (ANGYAL 1937, 32.).

Az 1961. évi V. törvény (szocialista Btk.), illetve az ezt követő, 1978. évi IV. törvény eredeti szabályozása is – erőszakos nemi közösülés, illetve erőszakos közösülés,⁴ valamint szemérem elleni erőszak megnevezéssel – az elkövetési magatartások Csemegi-kódex szerinti meghatározását tartotta fenn. Az 1961-es Btk. és az 1978-as Btk. eredeti szövegezése a szemérem elleni erőszakot enyhébben rendelte büntetni, mint az erőszakos (nemi) közösülést, az azonos nemű sértett

³ 1878. évi V. törvény cikk, XIV. Fejezet, 232. §.

⁴ Az 1961. évi V. törvény 276. §-ában erőszakos nemi közösülés elnevezéssel, az 1978. évi IV. törvény 197. §-ában erőszakos közösülés elnevezéssel pönalizálta.

sérelmére történő erőszakos szexuális cselekményt mindkét kódexben külön tényállásban mint természet elleni (erőszakos) fajtalanság fogalmazták meg.⁵

A közösülés fogalmát egyik Btk. sem tartalmazta, azt az erre vonatkozó bírói gyakorlat munkálta ki, amely egyrészt lényegesen eltért a közösülés biológiai, illetve köznapi fogalmától, másrészt bizonyítási nehézségeket vont maga után, ugyanis minden olyan esetben, amikor nem történt meg a tényleges, biológiai értelemben vett behatolás a nő hüvelyébe, a bizonyításnak nemcsak a nemi vágy kielégítésére irányuló szándéktartalomra, hanem a biológiai értelemben vett közösülésre irányuló szándéktartalomra is ki kellett terjednie. (Lásd részletesen: NAGY–SZOMORA 2004, 17–18.) A szemérem elleni erőszak deliktumában megfogalmazott fajtalanság definiálása – egészen a korábbi Btk. 1993. évi XVII. törvénnyel történő módosításáig – a jogtudomány által kialakított nézetekre támaszkodott. Fajtalanságnak olyan cselekmény számított, amely szeméremsértő, sérti a társadalom tagjainak nemi vonatkozású erkölcsi érzését. Megállapításához szükséges volt, hogy az elkövető szándéka a saját, a sértett vagy harmadik személy nemi vágyának felkeltésére, fokozására vagy kielégítésére irányuljon, és megkívánta, hogy a cselekmény kerüljön a sértettel testi érintkezésbe (HALÁSZ 1973, 590.).

A sértetti kör meghatározása szempontjából mindkét kódex fenntartotta azt a szűkítő rendelkezést, amely szerint az erőszakos (nemi) közösülést, illetve a szemérem elleni erőszakot csak házassági életközösségen kívül lehet elkövetni. Ezt pedig részben még mindig az úgynevezett házastársi köteleesség teljesítésére vezették vissza,⁶ illetve a cselekmény bizonyíthatóságának nehézségét, valamint a házassági életközösségre való kiterjesztés esetén esetlegesen fellépő visszaélés-szerű alkalmazásának lehetőségét hangsúlyozták (HALÁSZ 1973, 575.; TÓTH 1997, 9–10.; KOVÁCS 2000, 55.; BLASKÓ 2004, 71.). Azonban az mindenképpen fontos mérföldkőnek volt tekinthető az 1961. évi Btk. szerinti szabályozásban, hogy már nem a házasság tényének jogi fennállása, hanem csak a tényleges házassági életközösség zárta ki a cselekmény büntethetőségét (FEHÉR–VIRÁG 2006, 41.). További jelentős elmozdulás volt a sértetti kör meghatározása során, hogy a szemérem elleni erőszakot már nem kizárólag nők, hanem férfiak sérelmére is megállapíthatták.

⁵ 1961. évi V. törvény 278. §-a és az 1978. évi IV. törvény eredeti szövegezése szerinti 200. §-a.

⁶ Így HALÁSZ 1973, 574.: „A törvény a tárgyalt tényállással a házasság intézményének erkölcsi tartalmát tartja szem előtt. A házasság erkölcsi tartalma pedig magában foglalja a házastársi köteleesség teljesítését.” Erről részletesen FEHÉR–VIRÁG 2006, 46–47.: „A korlátozó szabályozás abból a feudális szemléletből eredt, amely a nőt árunak, a feleséget megvásárolt terméknek tekintette: tárgynak, amely fölött a férj a házasságkötéssel mintegy tulajdonjogot szerez, amely az uralma alatt áll, [...] s amelyet egyéb, a tulajdonában lévő dolgokhoz hasonlóan a tulajdonos szabadságával használhat.”

A közösülés és fajtalanság dualizmusának⁷ válsága

Hazánkban a szexuális szabadságot védelmező (kezdetben inkább korlátozó) büntetőjogi szabályozás a társadalmi változásokkal együtt folyamatosan módosult, a rendszerváltozást követően pedig nagymértékben felgyorsult. Ennek oka azonban elsősorban nem az államhatalmi, politikai berendezkedés változása volt, hanem számos más körülmény, így a világ más részein is szükségszerűen bekövetkezett társadalmi változások – leginkább az évszázadok óta fennálló patriarchális társadalmi berendezkedés kezdődő átrendeződése –, az emberi jogok kiteljesedése, e tárgyban született nemzetközi egyezmények, hazánk uniós csatlakozása és az orvostudományban a fogamzásgátlásban elért eredményei generálták.

Az akkori Btk.-ban az első ilyen változást az 1993. évi XVII. törvény hozta, amely a fajtalanság fogalmának törvényalkotói definiálásával kívánta e cselekmények pönalizációját pontosítani,⁸ amelynek két konjunkzív feltételeként határozta meg egyrészt, hogy a közösülésen kívüli súlyosan szemérem sértő cselekmény legyen, másrészt a nemi vágy felkeltését, illetve kielégítését szolgálja. Ezt a definíciót a bírói gyakorlat csak a sértett testének közvetlen, fizikai érintésével megvalósított cselekményekre szűkítette.⁹

A fajtalanság fogalmának törvényi meghatározását az egységes jogértelmezés szempontjából ugyan fontos lépcsőfoknak tekinthetnénk, azonban ebben az időszakban az egyes magatartások szemérem sértő jellegéről való elgondolások jelentősen megváltoztak, és már maga a „fajtalanság” szóhasználat is problematikusává vált, érthetetlen és magyarázhatatlan fogalmat jelentett a laikusok számára. Teljesen egyetérték Szomora azon megállapításával, amely szerint: „A büntetőjogi tartalmat illető problémákon túl maga a fajtalanság mint kifejezés is elavult. Etimológiai szempontból arra a vallás-erkölcsi felfogásra vezethető vissza, miszerint minden nemi cselekmény; amely nem a gyermeknemzést, a fajfenntartást szolgálja, az emberi fajtól idegen, tehát fajtalan. A szexualitás azóta gyökeresen megváltozott társadalmi megítélése és jelentősége fényében megkérdőjeleződik a terminológia létjogosultsága, hiszen konszenzuális szexuális kapcsolatban teljesen elfogadott magatartásformákat bélyegez meg” (SZOMORA 2007, 24.).¹⁰

A törvény másik kiemelten fontos módosító rendelkezése volt, hogy a szemérem elleni erőszak és a természet elleni erőszakos fajtalanság büntetési tételeit felemelte, és összhangba hozta az erőszakos közösülés büntetési tételével. A három erőszakos nemi bűncselekmény azonos büntetési tételekkel történő szankcioná-

⁷ A szexuális cselekmények közösülésre és fajtalanságra való kettéosztásával kapcsolatban írja a „duális megközelítés” kifejezést: SZOMORA 2013, 650.

⁸ 1993. évi XVII. törvény 49. §.

⁹ BH 1993. 341., BH 1994. 470.; illetve erről részletesen lásd: SZOMORA 2007.

¹⁰ Hasonlóképpen vélekedik: FEHÉR–VIRÁG 2006, 50.

lása azonban több dogmatikai problémát is előhívott, elsősorban a jogalkalmazói gyakorlatban. Említhető ezek között az egység-halmazat értékelése során az a régóta meggyökeresedett elv, amely szerint az azonos alkalommal ugyanazon sértettel véghezvitt fajtalanság és közösülés az erőszakos közösülés tényállásába olvad bele. Mivel e törvénymódosításig a büntetőjogi szabályozás enyhébben rendelkezett büntetni a szemérem elleni erőszakot, így az erőszakos közösülés el tudta látni a fokozott jogtárgyvédelem feladatát. A büntetési tételek összhangba hozása azonban mindezt megkérdőjelezte, és az anyagi halmazat kiküszöbölését az ítélezési gyakorlat is csak a bűncselekmények jogi tárgyának egyezőségével tudta igazolni.¹¹ Hasonlóképpen, illetve ebből következően a stádiumok körében is problémás helyzet keletkezett, tekintve, hogy a fajtalanság kizárólag a közösülésen kívüli cselekmény lehetett. Így az egyes esetek eldöntése során központi jelentősége lett a tettesi szándék bizonyításának, hogy az közösülésre vagy csupán „fajtalan” cselekmény megvalósítására irányult. Amennyiben az erőszakos közösülés (például a sértett hatékony védekezése folytán) kísérleti stádiumban rekedt, abban az esetben (bár nyilvánvalóan megvalósult) mégsem lehetett befejezett szemérem elleni erőszakként értékelni a cselekményt, így a kísérlet mint enyhítő körülmény figyelembevétele vált alkalmazhatóvá a büntetés kiszabása során. Ezzel ellentétben azonban, ha a közösülésre kényszerítés során az elkövető még csak a nemi vágy felkeltésére irányuló, de még a közösülés fogalmi körén kívül eső magatartást fejtett ki, majd felhagyott a közösülési szándékával, így az erőszakos közösülés befejezésétől önként elállt, akkor az erőszakos közösülés kísérlete miatt ugyan nem volt büntethető, azonban az így általa befejezett stádiumba juttatott szemérem elleni erőszak miatt mint maradék-cselekményért fennállt a teljes büntetőjogi felelőssége (NAGY–SZOMORA 2004, 17–19.).

A büntetőjogi szabályozás változása során a második döntő jelentőségű lépésnek volt tekinthető az 1997. évi LXXIII. törvény, amely az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak passzív alanyi körének meghatározásában hozott forradalmi változást. Egyrésztől megszüntette a házassági életközösségen kívüli megszorítást a sértettek vonatkozásában, továbbá az erőszakos közösülés vonatkozásában megszüntette a nők kizárólagos passzív alanyiságát, így férfi sérelmére is megállapíthatóvá vált e deliktum.¹² A passzív alanyi kört érintő módosítás egyértelműen kimutatta a büntető jogpolitikának a szabadság és az emberi jogok biztosítása irányába történő elmozdulását, az ember személyes szabadsága, így a szexuális szabadság, szexuális önrendelkezés fokozott védelmét. A házassági életközösségen belül megvalósuló erőszakos nemi bűncselekmények büntető-

¹¹ BH 1997. 158., BH 2004. 42.

¹² További módosításokat is tartalmazott a törvény, de ezeket most a téma szempontjából terjedelmi okokból nem említem.

jogi szankcionálásával kapcsolatban az indokolás kiemelte, hogy a házastársak a házasságkötéssel nem mondanak le teljesen szexuális önrendelkezési jogukról, a házasságkötés ténye nem jogosítja fel egyik felet sem arra, hogy a szexuális érintkezést a másik fél akarata ellenére, a házastársnak lelki és sokszor fizikai gyötrelmet előidéző módon gyakorolja.

A törvénymódosítás kapcsán több pro és kontra érvet tartalmazó, a módosítás szükségességét és indokoltságát igazoló vagy azt cáfoló tanulmány született. Az ellenzők érvei általában a bizonyítás nehézségeire hivatkoztak, illetve a házastársak egymással szembeni visszaélésszerű joggyakorlásának megteremtését vizionálták,¹³ bár nyilvánvaló, hogy egy bűncselekmény sértetti köréből nem lehet olyan személyeket kizárni, akik valódi elszenvedői lehetnek e deliktumnak, kizárólag azon az alapon, hogy a bizonyítás nehézségeibe ütköznek. Erre az ítélkezési gyakorlatban kell megkeresni azokat a válaszokat, amelyek a bizonyítás során relevanciával bírhatnak, illetve a kriminalisztika tudományának meg kell találnia azokat a módszereket és stratégiákat, amellyel a bizonyítás sikeressé válhat, és képes lehet kiszűrni a visszaéléseket. Ezzel kapcsolatban igen megnyugtató Vaskutinak az a 2013-ban (a módosítás után 16 évvel) tett megállapítása, hogy „elvértve fordul elő, hogy házasságban élő asszonyok férjeiket erőszakos közösülés vádjával feljelentenek” (VASKUTI 2013, 93.), így mégsem vált „széles körben elterjedtté” a hamis vádolás ebben a körben.

Az erőszakos közösülés férfiak sérelmére történő elkövetésének kiterjesztése ellen felhozott legtöbb indok egyrészt szintén a bizonyíthatóság nehézségeire alapozott, ugyanakkor a szemérem elleni erőszaktól való elhatárolása férfi sérelmére elkövetés esetében valódi problémát is felszínre hozott. Ugyanis az erőszakos közösülés esetében a közösülés fogalmi meghatározásában a nemi szervek érintkezése csak a közösülésre irányuló szándékkal volt megállapítható, így egy abszolút impotenciában szenvedő férfi cselekménye, amely során a nemi szervek külsőleg érintkeztek egymással, csak a szemérem elleni erőszak megállapítását tette lehetővé. Azzal azonban, hogy e bűncselekmény sértetti körét a férfiakra is kiterjesztették, ugyanezen férfi passzív alanyává válhatott egy nő által elkövetett ugyanilyen magatartással megvalósított cselekményének (GÁL 2002, 29.).

A büntetőjogi szabályozásban a szexuális cselekmények közösülésre és fajtalanásra való felosztásának a végső „kegyelemdöfést” az Alkotmánybíróság

¹³ Többek között GÁL 2002, 30.: „Az a szabályozás, amely szerint az erőszakos közösülés – teljesen differenciálatlanul – ugyanúgy büntethető házassági életközösségen kívül és belül, véleményünk szerint alapvetően hibás. Hibás azért, mert rendkívül megnöveli annak a veszélyét, hogy a »megunt« férjet erőszakos közösüléssel hamisan vádolva »félretegye« a felesége, ha az új szabályozás szélesebb körben elterjed majd a társadalom jogtudatában, és azért is, mert ennek a bűncselekményfajtának a bizonyíthatósága gyakorlatilag elképzelhetetlen.” Hasonlóképpen: KOVÁCS 2000, 55. és BLASKÓ 2004, 71.

37/2002. (IX. 4.) AB határozatával adta meg. Ugyan e határozat megszületésének egyértelműen nem ez volt a célja, azonban hatása ebből a szempontból elvitathatatlan.¹⁴ Azáltal, hogy megsemmisítette az akkori Btk. természet elleni erőszakos fajtalanság megnevezésű bűncselekményét is, a három erőszakos nemi bűncselekmény száma kettőre csökkent, közöttük csupán az elkövetési magatartás jelentette a különbséget. Tekintettel pedig a fajtalanság törvényi fogalmában megfogalmazott negatív ismérvre, azaz a fajtalanság a közönségesen kívüli szexuális cselekményeket foglalta magában, azonban sem büntetési tételében nem tartalmazott, sem az egység-halmazat értékelésében nem okozott eltérő értékelést, a jogalkalmazás egyre jobban elbizonytalanodott, így egyre sürgetőbbé vált egy egységes cselekményfogalom kidolgozása, illetve ennek talaján az erőszakos nemi bűncselekmények büntetőjogi szabályozásának újragondolása.

A nemi élet szabadságának védelme a hatályos Btk.-ban

A korábbi szabályozáshoz képest a 2012. évi C. törvény a nemi szabadságot védelmező tényállások körét generálisan átalakította, amely alappontjainak tekinthető a jogi tárgy változása, a szexuális cselekmény fogalmának kialakítása, a szexuális kényszerítés deliktumának létrehozása, valamint a gyermekek kiemelt védelmével kapcsolatos rendelkezések beiktatása.¹⁵

A 2012. évi C. törvény a korábbi Btk.-ban a nemi erkölcs elleni bűncselekmények cím alatti tényállásokat önálló fejezetbe rendezte, a fejezet elnevezésével pedig a jogalkotó a nemi élet szabadságának védelmére helyezte a hangsúlyt (SZOMORA 2013, 649.). A törvény indokolása is egyértelművé tette, hogy a büntetőpolitikai nézetrendszer megváltozott, e deliktumok esetében a jogalkotó nem a nemi erkölcsöt – mint a társadalom morális rendjének megsértését – helyezi előtérbe, hanem az ember szabadságához, így a szexuális szabadságához való jogát, amely minden embernek az emberi méltóság alapjogából eredő jogosultsága.¹⁶

A szexuális cselekmény fogalmának kialakításával végre megszűntek az előzőekben már részletesen tárgyalt, a közönség és fajtalanság kiüresedett meg-

¹⁴ Természetesen az alkotmánybírósági határozat a legfontosabb hatást a nemi bűncselekmények vonatkozásában a szexuális szabadság kiteljesedésére, a szexuális önrendelkezés védelmének megfelelő büntetőjogi szabályozása kialakítására gyakorolta, hiszen a természet elleni fajtalanság és a természet elleni erőszakos fajtalanság tényállásainak megsemmisítésével megszűnt a homoszexualitásra vonatkozó diszkrimináció a Btk.-ban.

¹⁵ Ez utóbbival terjedelmi okokból jelen tanulmányomban nem foglalkozom.

¹⁶ 2012. évi C. törvény Indokolása a XIX. Fejezethez.

különböztetéséből eredő jogértelmezési problémák, a törvény egy új, modern megfogalmazással nevesítette az elkövetési magatartást.¹⁷ A szexuális cselekmény fogalma az új Btk.-ban az értelmező rendelkezések közé került, és ugyan az új definíció fenntartotta a közösülés és az egyéb szexuális cselekmények megkülönböztetését, de ennek kizárólag abban a körben lehet jelentősége, hogy a törvény például a testvérrel történő vérfertőzés tényállásában kizárólag a közösülés tilalmazott (vö. SZOMORA 2013, 650.).

Gyökeres változás jött létre a nemi élet szabadságát védelmező tényállások körében, ugyanis a kényszerítés fokának megfelelően fogalmazták meg elsőként a szexuális kényszerítést, majd ezt követően, illetve erre ráépülve a szexuális erőszakot. A szexuális kényszerítés deliktuma – általában nemi zsarolás megnevezéssel – nem ismeretlen a magyar joggyakorlat számára, azonban a 2012. évi C. törvény hatálybalépéséig e cselekményeket a kényszerítés büntettként minősítették. A jogalkotó a szexuális szabadság elleni deliktumok teljes körét az új Btk. XIX. fejezetében kívánta elhelyezni, így kiemelte a kényszerítés általános védelméből a szexuális kényszerítést, és új, speciális tényállásban, súlyosabb büntetéssel rendelte büntetni az úgynevezett nemi zsarolást. Indokolása szerint „[...] ezzel elmozdul a szabályozás a hazai és külföldi női jogvédő szervezetek, testületek (például a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöbölésével foglalkozó CEDAW Bizottság ajánlása) által is kívánt irányba”.¹⁸

A szexuális kényszerítés törvényi tényállásában a jogalkotó nem fogalmaz meg semmiféle elkövetési módot (ezzel ellentétesen: SINKU 2012, 173.), így egyedül az elkövetési magatartásból következik, hogy a szexuális cselekmény, illetve annak eltérése nem egyezik a passzív alany akaratával. Bár a kényszerítés általában erőszak, illetve fenyegetés alkalmazásával történik, azonban nézetem szerint nem tévedett a jogalkotó. Tekintettel a kriminológia által végzett kutatásokra, ma már általánosan ismert, hogy a szexuális bűncselekmények elkövetői és sértettjei hosszabb-rövidebb ideje ismerik egymást, nemegyszer áll fenn közöttük érzelmi, esetleg más, például munkahelyi kapcsolat (PARTI–SZABÓ–VIRÁG 2017, 168–169.). Ennek során nem egy esetben az elkövető által semmiféle erőszak vagy fenyegetés kifejtése nem válik szükségessé, tekintettel arra, hogy akár verbális vagy egyéb nonverbális reakcióiból a sértett úgy érzi (érezheti), amennyiben nem tesz eleget a vele szemben kimondott (esetleg még ki sem mondott, de érzékeltetett) szexuális kívánságnak, abban az esetben valamilyen nem kívánatos következménnyel kell számolnia.

¹⁷ Az elkövetési magatartás új megfogalmazása ellenére még többen tartják magukat a közösülés-fajtalanság fogalmainak alkalmazásához, így például: SINKU 2012, 173.; BLASKÓ 2018, 154–161.

¹⁸ 2012. évi C. törvény, Indokolás a 196. §-hoz.

A szexuális erőszak tényállását részben a szexuális kényszerítésre tekintettel alakították ki a Btk.-ban, attól elkövetési módjai határolják el, amelyre nézve a jogirodalom, illetve a jogalkalmazói gyakorlat régóta kikristályosodott,¹⁹ és ahogyan azt már a fentiekben megfogalmaztuk, a szexuális cselekmény fogalmának létrehozásával megszűnhetnek az ítélkezési gyakorlat során felmerült azon minősítési problémák, amelyek az elkövetési magatartások (közösülés, fajtalan-ság) megkülönböztetésével együtt jártak. (Lásd: SZOMORA 2013, 653.; BLASKÓ 2018, 157.)

Összegzés

Végső soron megállapítható, hogy a magyar büntető jogalkotás a jelenkori társadalmi berendezkedésnek, a hatályos jogszabályoknak és ezen belül a büntetőjogi dogmatikának, valamint a nemzetközi kötelezettségvállalásoknak is megfelelő, modern jogi szabályozást hozott létre, amelyben a szexuális szabadság, a szexuális önrendelkezés joga megfelelő – szükséges és elégséges – védelmet élvez. Kétségtelen, hogy e szabályok a későbbiekben további kiegészítésre, módosításra szorulhatnak (illetve szorultak), azonban nézetem szerint a büntetőpolitika ezen a téren teljesítette a rá háruló feladatokat, és hosszú időre megteremtette a szexuális szabadság védelmének büntető anyagi jogi alapjait. Napjainkban a szexuális szabadság védelme körében a bűncselekmények hatékony felderítésére, az eredményesebb bizonyításra, a gyorsabb ítélkezés megteremtésére, továbbá e deliktumok megelőzésére és az áldozatok védelmére kell a hangsúlyt áthelyezni.

Irodalomjegyzék

- ANGYAL Pál (1937): *A szemérem elleni büntettek és vétségek*. Budapest, Attila Nyomda.
- BERKES György (1986): *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények*. In LÁSZLÓ Jenő szerk.: *A Büntető Törvénykönyv magyarázata*. Budapest, KJK.
- BLASKÓ Béla (2004): *Közösülés – „Paradigmaváltás”?* In GELLÉR Balázs szerk.: *Györgyi Kálmán ünnepi kötet*. Budapest, KJK.
- BLASKÓ Béla (2018): *A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények*. In BLASKÓ Béla szerk.: *Büntetőjog. Különös rész I.* Budapest–Debrecen, Rejtjel.
- EDVI ILLÉS Károly szerk. (1901): *Az anyagi büntetőtörvények és a sajtótörvény*. Budapest, Grill.
- FEHÉR Lenke – VIRÁG György (2006): *A nemi erőszak büntetőjogi szabályozása (történeti áttekintés)*. *Állam- és Jogtudomány*, 47. évf. 1. sz. 31–51.
- GÁL István László (2002): *Szemponatok a nemi erkölcs elleni bűncselekmények új szabályozásához*. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2. évf. 4. sz. 29–33.

¹⁹ Lásd: BKv 34.

- HALÁSZ Sándor (1973): A család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In HORVÁTH Tibor szerk.: *Magyar büntetőjog II. Különös rész.* Budapest, BM.
- KOVÁCS Gyula (2000): Az erőszakos közöszülés bizonyítási problémái az 1997. évi LXXIII. törvény módosítását követően. *Belügyi Szemle*, 48. évf. 4–5. sz. 39–60.
- NAGY Ferenc (1993): A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In NAGY Ferenc szerk.: *Fejezetek a magyar büntetőjog különös részéről.* Szeged, JATE. 224–242.
- NAGY Ferenc – SZOMORA Zsolt (2004): A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet). De lege ferenda. II. rész. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 4. évf. 2. sz. 17–25.
- PARTI Katalin – SZABÓ Judit – VIRÁG György (2017): A szexuális erőszak jellemzői egy aktakutatás tükrében. In PARTI Katalin szerk.: *Szexuális erőszak: mítosz és valóság. Kutatások a szexuális erőszakról.* Budapest, OKRI.
- PÓCZA Róbert (2005): Az erőszakos közöszülés tényállása az „alkotmányos büntetőjog” tükrében. *Magyar Jog*, 52. évf. 1. sz. 13–19.
- SINKU Pál (2012): A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In BUSCH Béla szerk.: *Büntetőjog II. Különös rész – A 2012. évi C. törvény alapján.* Budapest, HVG-Orac.
- SZLEMENICS Pál (1836): *Fenyítő Törvényszéki Magyar Törvény.* Buda, Magyar Királyi Egyetem.
- SZOMORA Zsolt (2007): A fajtalanság és a nemi cselekmény. Büntetőjog-dogmatikai alapkategóriák jogösszehasonlító elemzése. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica*, 70. köt. 17. sz. 3–56.
- SZOMORA Zsolt (2013): Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. fejezetéhez. *Magyar Jog*, 60. évf. 11. sz. 649–657.
- TÓTH Gábor (1997): Egy ágyban az ellenséggel. *Collega*, 5. sz.
- VASKUTI András (2013): Új megoldások a nemi erkölcs és a nemi szabadság elleni bűncselekmények szabályozásában. In HACK Péter szerk.: *Új Büntető Törvénykönyv. Hagyomány és megújulás a büntetőjogban.* Budapest, ELTE Bibó István Szakkollégium.